

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

S. Avrel. Avgvstini Confessionvm Libri X

Augustinus, Aurelius

Coloniae, 1646

Liber VI. Narrat, quæ trigesimo ætatis anno Mediolani egerit, etiamnum fluctuans. Sensim vero Ambrosium Catholicæ Fidei veritatem, sibi probabilem fecisse fatetur. Multa interim de Alipio, ejusque ...

urn:nbn:de:hbz:466:1-10120

L I B E R VI.

Narrat, quæ trigesimo ætatis anno
Mediolani egerit, etiamnum flu-
ctuans. Sensim vero Ambrosium
Catholicæ fidei veritatem, sibi
probabilem fecisse fatetur. Mul-
ta interim de Alipio, ejusque mo-
ribus interserit: ac suum, matrisque
consilium de conjugio recenset.

C A P. I.

*Mater filium terra marique sequens, eum
Mediolani nec Manichæum, nec Catholi-
cum ingenti cum lætitia reperit.*

I. Pes mea à juventute mea,
ubi mihi eras, & quò re-
cesseras? An vero non tu
feceras me, & discreve-
ras me à quadrupedibus
& volatilibus cœli? Sapi-
entiozem me feceras, & ambulabam per te-
nebras, & lubricum; & quærebam te foris
à me, & non inveniebam Deum cordis mei;
& veneram in profundum maris, & diffide-
bam, & desperabam de inventione veri.
Iam venerat ad me mater pietate fortis, ter-
ra marique me sequens, & in periculis om-
nibus de te secura. Nam & per marina dis-
crimina, ipsos nautas consolabatur: à qui-
bus rudes abyssi viatores, cum perturbantur,

tur, consolari solent, pollicens eis perventionem cum salute, quia hoc ei tu per visum pollicitus eras.

2. Et invenit me periclitantem quidem graviter, desperatione indagandæ veritatis. Sed tamen ei cum indicassem, non me quidem jam esse Manichæum, sed neque Catholicum Christianum, non quasi inopinatum aliquid audierit, exilivit lætitia: cum jam segura fieret ex ea parte miseræ meæ, in qua me tanquam mortuum, sed resuscitandum tibi flebat; & a feretro cogitationis efferebat, ut diceres filio viduæ: *Iuvenis tibi dico, Surge: & revisceret, & inciperet loqui, & redderes illum matri suæ.* Nulla ergo turbulenta exultatione trepidavit cor eius, cum audisset ex tanta parte jam factum, quod tibi quotidie plangebat, ut fieret: veritatem me nondum adeptum, sed falsitati jam ereptum. Imo vero quia certa erat, & quod restabat te daturum, qui totum promiseras: placidissime, & pectore pleno fiduciæ respondit mihi credere se in Christo, quod priusquam de hac vita emigraret, me visura esset fidelem Catholicum.

3. Et hoc quidem mihi. Tibi autem fons misericordiarum preces & lachrymas densiores, ut accelerares adjutorium tuum, & illuminares tenebras meas; & studiosius ad ecclesiam currerem, in Ambrosii ora suspendi, & *ad fontem salientis aqua in vitam æternam.* Diligebat autem illum virum, sicut Angelum Dei, quod per illum cognoverat me interim ad illam ancipitem fluctuationem jam perductum: per quam transiturum me ab ægritudine ad sanitatem, intercurrente

acriore periculo, quasi *b* per accessionem, quam criticam medici vocant, certa præsumebat.

N O T Æ.

- Luc. 7. a *Feretro cogitationis efferebat*) eleganti allegoria alludit ad filium viduæ de Naim, sicut enim illi Christus misericordia motus filium reddidit, ita S. Monica Augustinum suum non corpore, sed animo mortuum, in feretro cogitationis suæ, Deo offerebat suscitandum & convertendum.
- b *Per accessionem, quam criticam medici vocant*) solent subinde morbi, antequam decedant, vehementius invalescere certis diebus: eam accessionem medici criticam dicunt.

V S V S.

Recte dicit S. D. se graviter periclitatum, desperatione indagandæ veritatis, & intercurrente acriore periculo, ad sanitatem venisse: quia minus periculosum est, esse certæ sectæ addictum, quam Atheum vel Politicum. Nam Atheismus omne religionis ac pietatis fundamentum evertit, quod Deus est. Politici vero, dum quemvis in sua religione salvari posse credunt, omnium sectarum errores hoc ipso approbant. Efficax argumentum est, quo supposita divina providentia S. D. ex Dei bonitate colligit, patere nobis viam & autoritatem esse constitutam in Ecclesia & Scripturis, qua duce possimus ad veritatem pervenire; quod argumenium, tum alibi, tum infra tangit & explicat.

V. Bec. l. 5
man. c. 1.

Cap. 16
de util.
credendi.

C A P. II.

Matrem cum pro more Africano epulas ad Agapen in Ecclesiam afferret, & à S. Ambrosio prohiberetur, mox acquievit.

- i. **I** Taq; cum *a* ad memorias Sanctorum, sicut in Africa solebat, pultes, & panem,

nem, & merum attulisset, atque ab ostiario prohiberetur: ubi hoc Episcopum vetuisse cognovit, tam pie atque obedienter amplexa est, ut ipse mirarer, quod tam facile accusatrix potius consuetudinis suæ, quam disceptatrix illius prohibitionis effecta sit. Non enim obsidebat spiritum ejus vinolentia, eamque stimulabat in odium veri amor vini: sicut plerisque mares & feminas, qui ad canticum sobrietatis, sicut ad potionem aquatam madidi nauseant. Sed illa cum attulisset canistrum cum solemnibus epulis prægustandis atque largiendis: plus etiam quam unum pocillum, pro suo palato satis sobrio temperatum, unde dignationem sumeret, non ponebat. Et si multæ essent, quæ illo modo videbantur honorandæ memoriæ defunctorum, idem ipsum unum, quod ubique poneret, circumferebat: quod jam non solum aquatissimum, sed etiam tepidissimum, cum suis præsentibus per sortitiones exiguas partiretur; quia pietatem ibi quærebat, non voluptatem.

2. Itaque, ubi comperit à præclaro prædicatore atque antistite pietatis, præceptum esse ista non fieri, nec ab eis qui sobrie facerent, ne ulla occasio se ingurgitandi daretur ebriosis, & quia illa quasi parentalia, superstitioni gentiliū essent simillima: abstinuit se libentissime; & pro canistro pleno terrenis fructibus, plenū purgatoribus votis pectus ad memorias martyrum afferre didicerat; ut & quod posset, daret egentibus, & sic communicatio Dominici Corporis illic celebraretur, cujus passionis imitatione, immolati & coronati sunt martyres.

3. Sed tamen videtur mihi Domine Deus meus, & ita est in conspectu tuo de hac re cor meum, non facile fortasse de hac amputanda consuetudine matrem meam fuisse cessuram: si ab alio prohiberetur, quem non sicut Ambrosium diligebat, quem propter salutem meam maxime diligebat; eam vero ille, propter ejus religiosissimam conversationem, quia in bonis operibus tam fervens spiritu, frequentabat ecclesiam: ita ut sæpe erumperet, cum me videret, in ejus prædicatione, gratulans mihi, quod talem matrem haberem: nesciens qualem illa me filium, qui dubitabam de illis omnibus, & inveniri posse viam vitæ, minime putabam.

N O T Æ.

- a *Ad memorias SSorum, sicut in Africa solebat (et.)* ex consuetudine Ecclesiæ Africanæ afferebat Monica epulas in Ecclesiam, ut inde Agapen, sive convivium in caritatis signum daret, pauperibus maxime. Qui mos à primis Christianis, ipsisque adeo Apostolis profluxit. Celebrabantur vero triplici ex causa sacra hæc convivia, nempe in Natalitiis, Funeribus & Connubiis, teste Gregor. Nazianz. Ob varios vero abusus Ambrosius hunc morem Mediolani sustulit, quod alibi quoque factum; tandem omnia convivia intra Ecclesiam vetita sunt, & ex templis in privatas ædes commigrarunt. Ipse quoque S. D. eas postmodum abolendas censuit.
- b *Vnde dignationem sumeret*) sive prægustaret vinum quod aliis afferebat, quæ prægustatio dignitatis erat, & velut propinationis loco.
- c *Quasi parentalia*) id est, *convivia in funere parentum vel propinquorum exhiberi solita, & sic dicta, quod hoc officii genus filii parentibus præstare soleant,* teste S. Hieronymo,

de vit. different.

Ep. 64. V.
Spoud. A.
C. 57.
n. 39.
& 40.

In Jerem.

V S V S.

V S V S.

1. Sobrietas insignis elucet S. Monicæ, quæ ex uno eodemque poculo, dignationem non tam bibebat quam sorbillabat, præsertim si in pluribus Ecclesiis Agapen celebratura erat: ne videlicet, si plura pocula eaque non diluta sumeret, in temperantiæ leges peccaret.
2. Probat hic mos *cultum Sanctorum in veteri Ecclesia* consuetum, etsi postea ob varios abusos epulæ ex Templis omnino proscriptæ sint. In quorum locum successerunt oblationes tum pecuniæ, tum panum, & vini, quæ à fidelibus nostra etiam ætate, sub Sacrificio Missæ ad altare offerri solent, & in usum Ministrorum Ecclesiæ cedunt. Hinc quoque manarunt *sportule*, quæ in Dedicacionibus, funeribus, anniversariis, & natalitiis Sanctorum, pauperibus plurimis locis dividuntur.
3. Magnum Dei beneficium est parentes habere probos ac sanctos, ut merito S. Ambrosius gratulatus sit S. Augustino de tali matre. A parentibus educatio præcipue pendet, quæ si bona est, ingens momentum affert ad salutem. Talium enim parentum liberi innocentiam facile conferunt, aut si sua aliorumque culpa degenerent, recordatione parentum, eorumque castis precibus ad frugem redeunt.

CAP. III.

Ambrosium libere sciscitandi copiam sibi non fecisse: ex eo se cognovisse, Deo Catholicos humanam figuram non tribuere.

1. **N** Ec jam ingemiscebam orando, ut subvenires mihi, sed ad quærendum intentus, & ad differendum inquietus erat animus meus. Ipsumque Ambrosium, felicem quendam hominem secundum seculum opinabar, quem sic tantæ potestates honorarent: coelibatus tantum ejus mihi labo-

boriosus videbatur. Quid autem ille spei gereret adversus ipsius excellentiæ tentamenta, quid luctaminis haberet, quidve solaminis in adversis: & occultum os ejus, quod erat in corde ejus, quam sapida gaudia de pane tuo ruminaret, nec conijcere noveram, nec expertus eram. Nec ille sciebat astus meos, nec foveam periculi mei. Non enim quærere ab eo poteram, quod volebam: secludentibus me ab ejus aure, atque ore, catervis negotiosorum hominum, quorum infirmitatibus serviebat. Cum quibus quando non erat, quod perexiguum temporis erat: aut corpus reficiebat necessariis sustentaculis, aut lectione animum.

2. Sed cum legebat, oculi ducebantur per paginas: & cor intellectum rimabatur, vox autem & lingua quiescebant. Sæpe cum adessemus (non enim vetabatur quisquam ingredi, aut ei venientem nunciari mos erat;) sic eum legentem vidimus tacite, & aliter nunquam. Sedentesque in diuturno silentio (quis enim tam intento esse oneri auderet?) discedebamus, & conjectabamus eum parvo illo tempore, quod reparandæ menti suæ nanciscebatur, feriatum ab strepitu causarum alienarum, nolle in aliud avocari: & cavere fortasse, ne auditore suspensio, & intento, si qua obscurius posuisset ille, quem legeret, etiam exponere necesse esset: aut de aliquibus difficilioribus disceptare quæstionibus, atque huic operi temporibus impensis, minus quam vellet voluminum evolveret: quanquam & causa servandæ vocis, quæ illi facillime obtundebatur, poterat esse justior tacite legendi.

Quolibet

Quolibet tamen animo id ageret, bono utique ille vir agebat.

3. Sed certe mihi nulla dabatur copia sciscitandi, quæ cupiebam, de tam sancto oraculo tuo, pectore illius, nisi cum aliquid breviter esset audiendum. Æstus autem illi mei, ociosum eum valde, cui refunderentur, requirebant, nec unquam inveniebant. Et eum quidem in populo, verbum veritatis recte tractantem, omni die dominico audiebam: & magis magisque mihi confirmabatur, omnes versutarum calumniarum nodos, quos illi deceptores nostri adversus divinos libros innectebant, posse dissolvi.

4. Vbi vero etiam comperi, ad imaginem tuam hominem à te factum, à spiritualibus filiis tuis, quos *c* de matre Catholica per gratiam regenerasti, non sic intelligi: ut humani corporis forma te terminatum crederent atque cogitarent; quanquam quomodo se haberet spiritualis substantia, ne quidem tenuiter atque in ænigmate suspicabar: tamen gaudens erubui, non me tot annos adversus Catholicam fidem, sed contra carnalium cogitationum figmenta latrasse. Eo quippe temerarius & impius fueram, quod ea, quæ debebam quærendo discere, accusando dixeram. Tu enim altissime & proxime, secretissime & presentissime, cui membra non sunt alia majora, & alia minor: sed ubique totus es, & *d* nusquam locorum es, non es utique forma ista corporea, tamen fecisti hominem ad imaginem tuam, & ecce ipse à capite usque ad pedes in loco est!

N O T Æ.

- a *Nec jam ingemiscebam orando*) apparet S. D. Academicis fluctibus abreptum, subinde orationis studium, de quo supra, *desperatione inveniendæ veritatis* deposuisse: accedente præsertim desiderio gloriæ humanæ, quæ cogitationes illius à salutis cura avertebat. Non assentior tamen Baronio, qui asserit S. D. *inter Academicos sedulo professum*, ad quos eum se contulisse, Spondanus itidem putat. Nam etsi more Academicorum fluctuaret, & cum illis sentiret: sectam tamen illorum professus non est, nam & illi sine nomine *salutari Christi* erant, sine quo philosophis *curationem languoris animæ suæ committere omnino recusabat*, ut aperte scribit; additque *statuisse se tamdiu esse catechumenum in Catholica Ecclesia, sibi à parentibus commendata, donec aliquid certi eluceret, quo cursum dirigeret*. Non ergo statuit esse Academicus, etsi magni illos faceret, & illorum more dubitaret de omnibus.
- b *Occultum os ejus &c.*) meditatio nempe, in qua cælestia solatia, de pane verbi divini manducabat.
- c *De matre Catholica*) intelligit Ecclesiam Catholicam, quam sine addito *Catholicam* sæpius appellat, & alibi docet, hoc nomine toto orbe nullam hæreticorum Ecclesiam intelligi, sed solum eam, quæ vere Catholica est.
- d *Nusquam locorum es*) ita ut loco includaris, & non sis extra illum; hoc enim repugnat immensitati. Quam ob causam merito S. D. non credebatur Deum humana figura terminari, quia homo à capite usque ad pedes loco circumscribitur, etsi male crederet Catholicos hoc docere.

contra ep.
fund. c. 4.

V S V S.

- I. Sicut perperam Augustinus de S. Ambrosii terrena felicitate, quam ipse nec quærebat, nec habebat, judicavit, ob externum splendorem, & Episcopalis Officii dignitatem: ita multi etiamnum viros Ecclesiasticos & Religiosos, quorum virtus & eruditio à summis & infimis colitur, immerito condemnant vanitatis, & politicae arrogantiae. Qui si viderent illos *interius nihil spei caduca gerere; & adversus ipsius excellentiæ ten-*

tamenta luctari, per continuam sui abnegationem: nec aliud solatium in adversis præter Dei voluntatem querere, & solida gaudia in oratione gustare: indeque omnem vigorem suum trahere, cessarent de illis male sentire, & pede suo eos metiri.

2. Maximi momenti est ad conversionem ab hæresi, sectariorum injurias cognoscere, dum mentiuntur Catholicos docere, quæ abominantur. Id sane in Manichæis clare deprehendit Augustinus, à quibus persuasus est, Catholicos sentire, hominem secundum corpus creatum ad imaginem Dei, quod & absurdum, & falsum est.

CAP. IV.

Et si S. Ambrosius ostenderet, Catholicos non docere, quæ putabat: se tamen ne falsa crederet, ea quæ credenda sunt, sibi demonstrari voluisse.

1. **C**UM ergo nescirem, quo modo hæc subsisteret imago tua, pulsansque proponerem, quomodo credendum esset, non insultans opponerem, quasi ita creditum esset: tanto igitur acrior cura rodebat intima mea, quid certi retinerem, quanto me magis pudebat, tamdiu illusum & deceptum promissione certorum, puerili errore & animositate, tam multa incerta quasi certa garrisse. Quod enim falsa essent, postea mihi claruit. Certum tamen erat, quod incerta essent; & à me aliquando pro certis habita fuissent, cum Catholicam tuam cæcis contentionibus accusarem, & si nondum compertam vera docentem, non tamen ea docentem, quæ graviter accusabam. Itaque confundebam, & convertebam; & gaudebam Deus meus, quod Ecclesia
unica

unica, corpus unici tui, in qua mihi nomen Christi infanti est inditum, non saperet infantiles nugas: neque hoc haberet in doctrina sua sana, quod te creatorem omnium in spacium loci, quamvis summum & amplum, tamen undique terminatum membrorum humanorum figura, contruderet.

2. Et gaudebam etiam, quod vetera scripta legis & prophetarum, jam non illo oculo mihi legenda proponerentur, quo antea videbantur absurda, cum arguebam tanquam ita sentientes sanctos tuos; verum autem non ita sentiebant. Et (tanquam regulam diligentissime commendaret) sæpe in popularibus sermonibus suis, dicentem *2 Cor. 3. 6.* Ambrosium lætus audiebam: *Litera occidit, spiritus autem vivificat*, cum ea, quæ ad literam, perversitatem docere videbantur, remoto mystico velamento spiritualiter aperiret, non dicens quod me offenderet: quamvis ea diceret, quæ utrum vera essent, adhuc ignorarem. Tenebam enim cor meum ab omni assensione, timens præcipitium, & suspendio magis necabar.

3. Volebam enim eorum, quæ non viderem, ita me certum fieri, ut certus essem, quod septem & tria decem sint. Neq; enim tam insanus eram, ut ne hoc quidem putarem posse comprehendi; sed sicut hoc, ita cætera cupiebam: sive corporalia, quæ coram sensibus meis non adessent: sive spiritualia, de quibus cogitare nisi corporaliter nesciebam. Et sanari credendo poteram, ut purgatiores acies mentis meæ dirigeretur aliquo modo in veritatem tuam semper man-

nen-

nentem, & ex nullo deficientem. Sed sicut evenire affolet, ut malum medicum expertus, etiam bono timeat se committere: ita erat valetudo animæ meæ, quæ utique nisi credendo sanari non poterat. Et ne falsa crederet, curari recusabat: resistens manibus tuis, qui medicamenta fidei confecisti, & aspersisti super morbos orbis terrarum, & tantam illis auctoritatem tribuisti.

V S V S.

1. Claram esse Scripturam contendunt nostri Sectarii; contrarium suo exemplo demonstrat Augustinus, qui ideo cum Manichæis Scripturas veteres rejecit, quia figuras rerum & verborum secundum literam accipiens, multa absurda iis contineri putabat. Doctus vero à S. Ambrosio *Litteram occidere, spiritum vivificare*, id est figuratas locutiones ad literam non accipiendas, denique respicit. Cum vero ejusmodi verborum & figurarum obscuritate Scripturæ abundant, clarum est eas claras non esse. 2 Cor. 3. 6.
2. Necessè est eos qui ad veritatem aspirant, *captivare intellectum suum, & redigere in obsequium Christi*. S. D. hanc maxime ob causam in Manichæorum hæreses incidit, quod putaret Catholicos fidei quam imperarent, rationem non habere, Manichæos vero mysteriorum suorum causas explicare posse. 2 Cor. 10. 5.
De ntil. cred. c. 7.

C A P. V.

Rectè juberi apud Catholicos, ut credantur, quæ demonstrari nequeunt: Scripturas vero à Dei providentia ministratas, ex earum auctoritate concludit.

1. **E**X hoc tamen quoque jam præponens doctrinam catholicam, modestius

stius ibi, minimeque fallaciter sentiebam juberi, ut crederetur, quod non demonstrabatur; sive esset quid, *a* sed cui forte non esset, sive nec quid esset, quam illic temeraria pollicitatione scientiæ credulitatem irrideri: & postea tam multa fabulosissima & absurdissima, quia demonstrari non poterant, credenda imperari. Deinde paulatim tu Domine, manu mitissima & misericordissima pertractans & componens cor meum, consideranti quam innumerabilia crederem, quæ non viderem, neque cum gererentur, affuissem (sicut tam multa in historia gentium, tam multa de locis atque urbibus, quæ non videram, tam multa amicis, tam multa medicis, tam multa hominibus aliis atque aliis) quæ nisi crederentur, omnino in hac vita nihil ageremus. Postremo, quam inconcussa fixum fide retinerem, de quibus parentibus ortus essem; quod scire non possem, nisi audiendo credidissem.

2. Persuasisti mihi, non qui crederent libris tuis, quos tanta in omnibus fere gentibus autoritate fundasti, sed qui non crederent esse culpandos; nec audiendos esse, si qui forte mihi dicerent: Vnde scis illos libros, unius veri & veracissimi Dei spiritali esse humano generi ministratos? Idipsum enim maxime credendum erat, quoniam nulla pugnacitas calumniosarum quaestionum, per tam multa quæ legeram, inter se confligentium philosophorum, extorquere mihi potuit, ut aliquando non crederem te esse, quicquid esses, quod ego nescirem, aut administrationem rerum humanarum ad te per-

pertinere. Sed id credebam aliquando robustius, aliquando exilius, semper tamen credidi, & esse te, & curam nostri gerere: etiamsi ignorabam, vel quid sentiendum esset de substantia tua, vel quæ via duceret, aut reduceret ad te.

3. Ideoq; cum essemus infirmi ad inveniendam liquida ratione veritatem, & ob hoc nobis opus esset autoritate sanctarum literarum, jam credere cœperam, nullo modo te fuisse tributurum tam excellentem illi scripturæ per omnes jam terras autoritatem: nisi & per ipsam tibi credi, & per ipsam te quæri voluisses. Iam enim absurditatem, quæ me in illis literis solebat offendere, cum multa ex eis probabiliter exposita audissem, ad sacramentorum altitudinem referebam: eoque mihi illa venerabilior, & sacrosancta fide dignior apparebat autoritas, quo & omnibus ad legendum esset in promptu, & *b* secreti sui dignitatem intellectu profundiore servaret, verbis apertissimis & humillimo genere loquendi se cunctis præbens, & exercens intentionem eorum, qui non sunt leves corde: *c* ut exciperet omnes populari sinu, & per angusta foramina paucos ad te trajiceret: multo tamen plures, quam si nec tanto apice autoritatis emineret, nec turbas gremio sanctæ humilitatis hauriret. Cogitabam hæc, & aderas mihi: suspirabam, & exaudiebas me: fluctuabam, & gubernabas me: ibam per viam seculi latam, nec deserebas me.

N O T Æ.

a *Sed cui forte non esset*) sensus obscurus, verum nulla lectio variat. Forte subintelligi debet, commode siue bono, ut sensus sit: *Credendum esse etiam id, quod non demonstratur, siue esset quid, id est, ens aliquod, sed cui bono esset intelligi non posset; siue nec quid id est nihil esset, rectius nihilominus Catholicis credi quàm Manichæis, quia minus absurdum est, credere illis, qui jubent credere, quam illos sequi, qui aliorum credulitatem irrident: & sibi absurdas fabulas, quas demonstrare non possunt, credi volunt. Alius fortasse sic explicabit: Sentiebam Catholicos recte jubere, ut in Scripturis sacris, & doctrina Fidei crederetur, quod non demonstrabatur: siue esset quid, quod revera demonstrari quidem posset, sed forte non esset satis capax & intelligens, cui posset: siue nec quid esset, id est siue non esset quippiam huiusmodi, quod posset demonstrari, nempe propter sublimitatem intellectus humano superiorem.*

V. l. 2 de
doct. Chr.

b *Secreti sui dignitatem*) Scripturæ obscuritatem tangit, qua Deus Superbiam nostram retundere voluit.

c *Exciperet omnes populari sinu*) verborum simplicium, sine fuco elegantiarum; & per angusta foramina figurarum paucos humiliter sapientes ad te cognoscendum trajiceret, siue perduceret.

V S V S.

I. In mysteriis fidei demonstrationes quærere hæreticorum est, qui sua absurda absque ratione sibi credi volunt, ut hic & alibi affirmat S. D. asserens se ob id maxime motum ad deserendos Manichæos, à quibus vana demonstrationum pollicitatione novem fere annis delusus erat. Corrigenda est hæc incredulitas. I. Exemplis plurimarum rerum, quas credimus nec visas, nec demonstratas, non tanta autoritate inducti, quanta est Ecclesiæ Catholicæ. II. Quia ut alibi ait, *Dandum est Deum aliquid posse quod fateamur nos investigare non posse, in talibus enim rebus tota ratio facti, est ipsa potentia facientis.* III. Quia tot signis & argumentis fidei Catholicæ veritas confirmatur, ut nolle ei primas dare, vel summæ profecto impietatis sit vel precipitis arrogantia, & possimus usurpare illud Rich. de S. Victore: *Domine, si error est quod credimus,*

et de
util. cred.

Epist. 3.

l. 1 de
Trinit. 6,

dimus, à te decepti sumus : ista enim in nobis iis signis & prodigiis confirmata sunt, qua non nisi à te fieri poterunt.

2. Sicut S. D. optime colligit Deum nullo modo fuisse tributurum tam excellentem Scripturæ per omnes terras autoritatem, nisi & per ipsam credi, & per ipsam se quæri voluisset, ita nec Ecclesiam Catholicam tot signis ac argumentis veræ fidei illustrasset, nisi ea vera esset. Vnde Scripturæ expositionem ab ea merito petendam esse, concludit, & egregie alibi ait : *Cur non igitur diligentissime apud eos (Catholicos) requiram, quid Christus præceperit, quorum autoritate commotus, Christum aliquid utile præcepisse jam credidi? Tunc melius mihi expositurus es, quid ille dixerit, quem fuisse aut esse non putarem, si abs te hoc mihi commendaretur esse credendum, & non in Scripturis ab Ecclesia Catholica traditis contineretur?*

de util.
cred. c. 14.

CAP. VI.

Laudes Imperatori recitaturus, viso mendico saturo jocante, ambitionis ærummas latitia steriles deploravit.

1. **I**nhiabam honoribus, lucris, conjugio, & tu irridebas. Patiebar in eis cupiditatibus amarissimas difficultates, te propitio tanto magis, quanto minus sinebas mihi dulcescere, quod non eras tu. Vide cor meum Domine, qui voluisti, ut hoc recorderer, & confiterer tibi. Nunc tibi inhæreat anima mea, quam de visco tam tenaci mortis exuisti. Quam misera erat, & sensum vulneris tu pungebas; ut relictis omnibus converteretur ad te, qui es super omnia, & sine quo nulla essent omnia: converteretur & sanaretur! Quam ergo miser eram! & quomodo egisti, ut sentirem miseriam meam die illo, quo a cum pararem recitare

I

Impe-

Imperatori laudes, quibus plura mentirer, & mentienti faveretur ab scientibus: easque curas anhelaret cor meum, & cogitationum tabificarum febribus æstuaret: transiens per quendam vicum Mediolanensem, animadverti pauperem mendicum, jam credo faturum, jocantem atque lætantem: & ingemui, & locutus sum cum amicis, qui mecum erant, multos dolores insaniarum nostrarum: quia omnibus talibus conatibus nostris (qualibus tunc laborabam, sub stimulis cupiditatum trahens infelicitatis meę farcinam, & trahendo exaggerans) nihil vellemus aliud, nisi ad securam lætitiã pervenire, quo nos mendicus ille jam præcessisset, nunquam illuc fortasse venturos. Quod enim jam ille pauculis, & emendicatis nummulis adeptus erat, ad hoc ego tam ærumnosis anfractibus & circuitibus ambiebam, ad lætitiã scilicet temporalis felicitatis.

2. Non enim verum gaudium habebat, sed & ego illis ambitionibus multo falsius quærebam. Et certe ille lætabatur, ego anxius eram: securus ille, ego trepidus. Et si quisquam percunctaretur me, utrum mallet exultare an metuere? responderem exultare. Rursus, si interrogaret, utrum me talem mallet, qualis ille, an qualis ego tunc essem? me ipsum curis timoribusque confectum eligerem, sed perversitate; nunquid veritate? Neque enim eo me proponere illi debebam, quo doctior eram: quoniam non inde gaudebam, sed placere inde quærebam hominibus, non ut eos docerem, sed tantum ut placerem. Propterea
& tu

& tu baculo disciplinae tuae confringebas
ossa mea.

3. Recedant ergo ab anima mea, qui dicunt ei: Interest, unde quis gaudeat. Gaudebat mendicus ille vinolentia, tu gaudere cupiebas gloria. Quae gloria Domine? Quae non est in te. Nam sicut verum gaudium illud non erat, ita nec illa vera gloria: & amplius evertibat mentem meam. Et ille ipsa nocte digesturus erat ebrietatem suam: ego autem cum mea dormieram & surrexeram, & dormiturus & surrecturus eram. Vide quot diebus! Interest vero, unde quis gaudeat. Scio; & gaudium spei fidelis incomparabiliter distat ab illa vanitate; sed & tunc distabat inter nos. Nimirum quippe ille foelicior erat, non tantum quod hilaritate perfundebatur, cum ego curis eviscerarer: verum etiam, quod ille bene optando acquisiverat vinum, ego autem mentiendo querebam typhum. Dixi tunc multa in hac sententia caris meis, & saepe advertebam in his quomodo mihi esset: & inveniebam male mihi esse, & dolebam, & conduplicabam ipsum male. Et si quid arrisisset prosperum, tædebat apprehendere: quia pene, priusquam teneretur, avolabat.

N O T A E.

- 2 Cum pararem recitare Imperatori laudes) sive Panegyricum Kalendis Ianuariis, cum Bauto Mediolani, l. 3. advenirent, ut S. D. alibi testatur. Ea oratione laudes in primis ipsius Imperatoris, tum Bauto-
fus literas Peril, cap. 25.
 nis complexus est, quod contigit teste Baronio A. C. 335.

V S V S.

Jerem. 2.
19, 13.

1. Signum est futuræ conversionis, in voluptatibus & vanitatibus conscientiæ stimulis agitari, & experiri, quam *amarum sit relinquere Dominum Deum, ac fodere sibi cisternas dissipatas in creaturis.* Hoc sentit S. D. qui verò tranquille in bonis hujus vitæ degunt, cum Augustino peccant, non vero cum illo convertuntur.
2. Omne gaudium de creaturis vanum est & miserum, imo tanto miserius, quanto hominum judicio majus est, quod hoc cap. egregie declarat S. D. Vbi ostendit se vanæ ambitionis nauseam concepisse, tum ob inordinati affectus acerbiter, tum *quia etsi quid arripisset prosperum, pene priusquam teneretur, avolabat,* quæ sane causa generoso animo sufficit ad contemptum rerum humanarum.

CAP. VII.

Quomodo non cogitans, Alipium mordaci irrisione à Circensium insania revocavit, & Manichaorum Superstitione involverit.

1. **C**ongemiscebamus in his, qui simul amice vivebamus; & maxime ac familiarissime cum Alipio & Nebridio, ista colloquebar; quorum Alipius ex eodem erat quo ego, ortus municipio, parentibus municipalibus, me minor natu. Nam & studuerat apud me, cum in nostro docere cœpi oppido, & postea Carthagine. Et diligebat me multum, quod ei bonus & doctus viderer: & ego illum propter magnam virtutis indolem, quæ in non magna ætate, factis eminebat. Gurges tamen morum Carthaginensium, quibus nugatoria fervent specta-

specta-

spectacula, absorbuerat eum a infania Cir-
 censium. Sed cum in eo miserabiliter vol-
 veretur, ego autem Rhetoricam ibi profes-
 sus, publica schola uterer, nondum me au-
 diebat ut magistrum, propter quandam si-
 multatem, quæ inter me & patrem ejus erat
 exorta. Et compereram, quod Circum exi-
 tiabiliter amaret: & graviter angebar, quod
 tantam spem perditurus, vel etiam perdidis-
 se mihi videbatur. Sed monendi eum, &
 aliqua coercitione revocandi nulla erat co-
 pia, vel amicitia benevolentia, vel jure ma-
 gisterii. Putabam enim eum de me, cum pa-
 tre sentire: ille vero non sic erat. Itaque
 postposita in hac re patris voluntate, saluta-
 re me cœperat, veniens in auditorium me-
 um, & audire aliquid atque abire. Sic enim
 de memoria mihi lapsum erat agere cum
 illo, ne vanorum ludorum cæco & præcipiti
 studio, tam bonum interimeret ingenium.
 2. Verum autem Domine, tu qui præsi-
 des gubernaculis omnium, quæ creasti, non
 eum oblitus eras futurum inter filios tuos,
 bantistitem sacramenti tui. Et ut aperte ti-
 bi tribueretur ejus correctio, per me qui-
 dem illam, sed nescientem, operatus es.
 Nam quodam die cum sederem loco soli-
 to, & coram me adessent discipuli, venit,
 salutavit, sedit: atque in ea, quæ ageban-
 tur, animum intendit. Et forte lectio in ma-
 nibus erat, quam dum exponerem, oppor-
 tune mihi videbatur adhibenda similitudo
 Circensium: quo illud, quod insinuabam,
 & jucundius & planius fieret, cum irrisione
 mordaci eorum, quos illa captivasset insa-
 nia. Tu scis Deus noster, quod tunc de Ali-

pio ab illa peste sanando non cogitaverim. At ille in se rapuit, meque illud non nisi propter se dixisse credidit. Et quod alius acciperet ad succensendum mihi, accepit honestus adolescens ad succensendum sibi, & ad me ardentius diligendum. Dixeras enim tu jam olim, & innexueras literis tuis:

Prov. 9, 8. *Corripi sapientem, & amabit te.*

3. At ego illum jam non corripueram. Sed uteris tu omnibus & scientibus, & nescientibus, ordine quo nosti, & ille ordo iustus est. De corde & lingua mea carbones ardentes operatus es, quibus mentem spei bonæ adureres tabescentem, ac sanares. Taceat laudes tuas, qui miserationes tuas non considerat, quæ tibi de medullis meis confitentur. Etenim ille post illa verba, proripuit se ex fovea tam alta, qua libenter demergebatur, & cum miserabili voluptate cæcabatur: & excussit animum forti temperantia, & resiliuerunt omnes Circensium sordes ab eo, ampliusque illuc non accessit. Deinde patrem reluctantem evicit, ut me magistro uteretur. Cessit ille, atque concessit. Et audire me rursus incipiens, illa mecum superstitione involutus est: amans in Manichæis ostentationem continentiam, quam veram & germanam putabat. c Erat autem illa vecors & seductoria, preciosas animas captans, nondum virtutis altitudinem scientes tangere, & superficie decipi faciles, sed tamen adumbratæ simulatæque virtutis.

N O T Æ.

- a *Insania Circensium*) hos ludos Romæ primus fecit Romulus quarto mense ab urbe condita, quo die Sabinas rapuit. Locus Circus appellabatur, inde

inde nomen Circensium; pugnabant in iis equi & pugiles. Ex Vrbe in provincias hi ludi migrarunt. Eos spectandi infano amore captus fuit Alipius adolescens, Carthagine Augustini familiaris, & in Rhetorica auditor.

b *Antislitem Sacramenti tui*) creatus est enim postea Alipius Episcopus Tagastensis, & patriæ suæ pastor A. C. 394. ut censet Bar. & colligi potest ex ep. 8. S. August. quam hoc anno ad S. Hieronymum dedit. Per Sacramentum intelligit mysteria fidei Catholicæ, quæ explicare & prædicare proprium est Episcoporum.

c *Erat autem illa vecors & seductoria*) Fallacem & simulatam Manichæorum, etiam eorum, qui Electos se nominant, probitatem, alibi egregie depingit. *Novem annos totos, inquit, magna cura & diligentia eos audivi, nullus mihi Electorum innotescere potuit, qui secundum hæc præcepta (prius enumerata) non aut deprehensus in peccato, aut certe suspicioni subditus fuerit. Multi in vino & carnibus (quas Electis contingere nefas erat) multi lavantes in balneis inventi sunt, &c. Larvata nimirum hæreticorum non solum est doctrina, verum & vita.*

lib. de morib. Manich. c. 19.

V S V S.

1. Quam multi adolescentes studio vanorum ludorum bonum ingenium interimunt, nec tamen Augustinos instar Alipii audiunt, utinam discerent ab ipso bene monentibus obtemperare!
2. Expende divinæ providentiæ erga electos suos Sapientiam, quæ utitur omnibus & scientibus, & nescientibus, ad eorum profectum & emendationem, ordine mirabili & justo. Ita Augustinus veluti joco sanavit minorem Alipii infamiam, quem tamen in majorem postea conjecit, dum illum Manichæorum superstitione involvit.

C A P. VIII.

Eundem Alipium Romæ, cum familiari violentia ad Amphitheatrum pertractus esset, repente insano ludorum gladiatoriorum amore fuisse correptum.

1. **N**on sane relinquens incantatam sibi à parentibus a terrenam viam, Romam præcesserat, ut jus disceret; & ibi b gladiatorii spectaculi hiatu incredibili, & incredibiliter abreptus est. Cum enim averfaretur & detestaretur talia, quidam ejus amici & condiscipuli, cum forte de prandio redeuntibus obvius esset: recusantem vehementer & resistentem, familiari violentia duxerunt in amphitheatrum crudelium & funestorum ludorum diebus, hæc dicentem: *Si corpus meum in illum locum trahitis & ibi constituitis: numquid & animum, & oculos meos, in illa spectacula potestis intendere? Adero itaque absens, ac sic & vos, & illa superabo.* Quibus auditis, illi nihilo segnius eum adduxerunt secum, id ipsum forte explorare cupientes, utrum posset efficere. Quo ubi ventum est, & sedibus, quibus potuerunt, locati sunt, fervebant omnia immanissimis voluptatibus.

2. Ille autem clausis foribus oculorum, interdixit animo, ne in tanta mala procederet, atque utinam & aures obturavisset! Nam quodam pugnae casu, cum clamor ingens totius populi vehementer eum pulsasset, curiositate victus, & quasi paratus quicquid illud esset, etiam visum contemnere &

vincere, aperuit oculos : & percussus est graviore vulnere in anima, quam ille in corpore, quem cernere concupivit : ceciditque miserabilius, quam ille, quo cadente, factus est clamor, qui per ejus aures intravit, & referavit ejus lumina, ut esset, qua feriretur & deiceretur : audax adhuc potius, quam fortis animus, & eo infirmior, quo de se præsumpserat, qui debuit de te. Vt enim vidit illum sanguinem, immanitatem simul ebit, & non se avertit : sed fixit aspectum, & hauriebat furias, & nesciebat : & delectabatur scelere certaminis, & cruenta voluptate inebriabatur. Et non erat jam ille, qui venerat ; sed unus de turba, ad quam venerat ; & verus eorum socius, à quibus adductus erat. Quid plura ? Spectavit, clamavit, exarsit ; abstulit inde secum insaniam, qua stimularetur redire : non tantum cum illis, à quibus prius abstractus est, sed etiam præ illis, & alios trahens. Et inde tamen manu validissima & misericordissima eruisti eum Tu ! & docuisti eam non sui habere, sed tui fiduciam ; sed longe postea.

N O T Æ.

a *Terrenam viam*) honoris & vanitatis, quam parentes filio suo vaniores, à puero incantaverant & persuaserant : ut non cælestia, sed terrena saperet, more etiam hodie plurimis parentum solenni.

b *Gladiatorii spectaculi*) Immanis erat horum spectaculorum crudelitas ; nam in iis se Gladiatores mutuo jugulabant, in id educati & saginati : ut adeo tales ludos dare & spectare scelus esset, quos deniq; Theodoricus Gotthorum Rex sustulit. Ab iis spectandis Christianos vehementer abhorreere debebant.

V. Tertull. l. de Spectaculis c. de munere,

V S V S.

- ¶. 1. 2, c.
 8, & 9.
1. Insigne documentum præbet Alipius, quam necesse sit adolescenti probò, resistere improbis sociorum postulatis. Nec sponte, nec solus ludos gladiatorios accessisset Alipius. Certe multi, postquam cauponam aliaque loca noxia, in sociorum gratiam adeunt, *non redeunt tales inde, quales venerant, sed veri eorum socii à quibus adducti erant, &c.*
 2. Doctus à Deo Alipius, docet Adolescentes non sui, sed Dei habere fiduciam, nec se periculis temere exponere. Vana est illa vox, & falsa: *Adero turpibus verbis, at rebus absens: ac sic & vos, & illa superabo;* audacis potius, quam fortis animi est ista præsumptio. Spectavit miser Alipius, clamavit, exarsit, abstulit secum insaniam, qui memor esse debuit infirmitatis suæ, quam Carthagine in ludis Circensibus expertus erat.

C A P. IX.

Vt idem Alipius Carthagine pro fure comprehensus sit, & tandem furti suspitione liberatus.

1. **V**eruntamen, jam hoc ad medicinam futuram, in ejus memoria reponebatur. Nam & illud, quod (cum adhuc stude- ret, jam me audiens apud Carthaginem, & medio die cogitaret in foro, quod recitaturus erat, sicuti exerceri scholastici solent) fivisti eum comprehendi a ab ædituis fori, tanquam furem: non arbitror aliam ob causam te permisisse Deus noster, nisi ut ille vir tantus futurus, jam inciperet discere, quam non facile in cognoscendis causis, homo ab homine damnandus esset temeraria credulitate. Quippe ante tribunal deambulabat solus *b* cum tabulis ac stylo; cum ecce adolescens

lescens quidam ex numero scholasticorum fur verus, securim clanculo apportans, illo non sentiente, ingressus est ad cancellos plumbeos, qui vico argentario desuper præminent, & præcidere plumbum cœpit. Sono autem securis audito, submurmuraverunt argentarii, qui subter erant: & miserunt, qui apprehenderent, quem forte invenissent. Quorum vocibus auditis, relicto instrumento ille discessit, timens ne cum eo teneretur.

2. Alipius autem, qui non viderat intrantem, exeuntem sensit, & celeriter vidit abeuntem. Et causam scire cupiens, ingressus est locum, & inventam securim stans atque admirans considerabat. Cum ecce illi, qui missi erant, reperiunt eum solum ferentem ferrum, cujus sonitu excitati venerant. Tenent, attrahunt, congregatis inquilinis fori, tanquam furem manifestum se comprehendisse gratulabantur; & inde offerendus iudici ducebatur. Sed hætenus docendus fuit. Statim enim Domine subvenisti innocentie, cujus testis eras tu solus. Cum enim duceretur, vel ad custodiam, vel ad supplicium: fit eis obviam quidam architectus, cujus maxima erat cura publicarum fabricarum. Gaudent illi eum potissimum occurrisse, cui solebant in suspicionem venire ablatarum rerum, quæ perissent de foro: ut quasi tandem jam ille cognosceret, à quibus hæc fierent.

3. Verum autem viderat homo sæpe Alipium in domo cuiusdam Senatoris, ad quem salutandum ventitabat. Statimq; cognitum, manu apprehensa semovit à turbis, & tanti mali causam quærens, quid gestum

esset, audivit. Omnesque tumultuantes, qui aderant, & minaciter frementes, iussit venire secum. Et venerunt ad domum illius adolescentis, qui rem commiserat. Puer vero erat ante ostium: & tam parvus erat, ut nihil exinde Domino suo metuens, facile posset totum indicare. Cum eo quippe in foro fuit pedissequus. Quem postea quam recoluit Alipius, architecto intimavit. At ille securim demonstravit puero, quarens ab eo, cuius esset? Qui confestim nostra, inquit. Deinde interrogatus, aperuit catera. Sic in illam domum translata causa, confusisque turbis, quæ de illo triumphare jam cœperant, futurus dispensator verbi tui, & multarum in Ecclesia tua causarum examinador, experientior instructiorque discessit.

N O T Æ.

- a *Ab adituus fori*) Ædituus passim sumitur pro *custode sacra adis*; ipsa tamen vocis derivatio, convenit custodibus quarumvis ædium etiam profanarum; sic *adituentes*, apud Gellium dicuntur, qui ædes & loca tuentur. Quo sensu ædituos hic accipi crediderim pro custodibus ædificiorum fori, sive forte Ædilibus.
- b *Cum tabulis & stylo*) utebantur eâ ætate etiamnum tabellis cera inductis, iisque stylo æreo, vel ex altero metallo, inscribebant. Sic Alipius orationem in scholis recitandam scriptitabat, vel emendabat.

V S V S.

1. Vsum ipse S. D. exprimit, ut nempe Alipius disceret, & nos suo exemplo doceret, quam non facile in cognoscendis causis homo ab homine damnandus sit, temeraria credulitate iudicii, sive publici, sive privati.
2. Salubre est infortunia & afflictiones experiri, *qui enim non est tentatus, quid scit?* hinc aliis remedium & consilium ferre discimus, ac commiseratio-

Eccles. 34.
9.

lerationis affectum induimus ; sine quo nemo recte imperat, vel iudicat.

CAP. X.

Alipium iustitiæ amantissimum fuisse, & una cum Nebridio Mediolanum venisse, ut secum pariter veritati indaganda vacarent.

I. *a* **H**unc ergo Romæ inveneram, & adhæsit mihi fortissimo vinculo, mecumque Mediolanum profectus est : ut nec me desereret, & de iure, quod didicerat, aliquid ageret, secundum votum parentum magis, quam suum. Et inter hæc *b* jam assederat mirabili continentia cæteris, cum ille magis miraretur eos, qui aurum innocentiae præponerent. Tentata est quoque ejus indoles, non solum illecebra cupiditatis, sed etiam stimulo timoris. Romæ assidebat *c* Comiti largitionum Italicarum.

2. Erat eo tempore quidam potentissimus senator, cujus & beneficiis obstricti multi, & terrori subditi erant. Voluit sibi licere, nescio quid ex more potentiae suae, quod esset per leges illicitum. Restitit Alipius ; promissum est præmium, irrisit animo ; prætentæ minæ, calcavit ; mirantibus omnibus inusitatam animam, quæ hominem tantum, & innumerabilibus præstandi nocendique modis ingenti fama celebratum, vel amicum non optaret, vel non formidaret inimicum. Ipse autem Iudex, cui consiliarius, quamvis & ipse fieri nollet, non tamen aperte recusabat : sed in istum

causam transferens, ab eo se non permitti
 afferebat; quia revera, si ipse faceret, iste
 discederet. Hoc solo autem pene jam ille-
 ctus erat studio literario, ut pretiis prætori-
 anis codices sibi conficiendos curaret. Sed
 consulta justitia, deliberationem in melius
 vertit: utiliorem judicans æquitatem, qua
 prohibebatur, quam potestatem, qua sine-
 batur. Parvum est hoc; *Sed qui in parvo fidelis
 est, & in magno fidelis est.* Nec ullo modo erit
 inane, quod de tuæ veritatis ore processit:
*Si in injusto mammona fideles non fuistis, quod ve-
 rum est, quis credet vobis? Et si in alieno fideles non
 fuistis, quod vestrum est, quis dabit vobis?* Talis
 ille tunc inhærebat mihi, mecumque nuta-
 bat in consilio, quisnam esset tenendus vitæ
 modus.

Luc. 16,
 10, 11, 12.

3. Nebridius etiam (qui relicta patria vi-
 cina Carthagini, atque ipsa Carthagine, ubi
 frequentissimus erat: relicto rure paterno
 optimo, relicta domo, & non secutura ma-
 tre, nullam ob aliam causam Mediolanum
 venerat, nisi ut mecum viveret, in flagran-
 tissimo studio veritatis atque sapientiæ) pari-
 ter suspirabat, pariterque fluctuabat: beatæ
 vitæ inquisitor ardens, & quæstionum diffi-
 cillimarum scrutator acerrimus. Et erant ora-
 trium egentium, & inopiam suam sibi met
 invicem anhelantium, & à te expectantium,

Psal. 144.
 25.

ut dares eis escam in tempore opportuno. Et in omni
 amaritudine, quæ nostros seculares actus de
 misericordia tua sequebatur, intuitibus
 nobis finem, cur ea pateremur, occurrebant
 tenebræ. Et averfabamur gementes, & di-
 cebamus: quamdiu hæc? Et hoc crebro di-
 cebamus: & dicentes, non relinquebamus

ea;

ea; quia non elucebat certum aliquid, quod illis relictis apprehenderemus.

NOTÆ.

- a *Hunc ergo Romæ inveneram*) Tandem redit ad *feriam vitæ Mediolani actæ*, in consuetudine *Alipii & Nebridii*. Quæ enim c. 7. 8. 9, & initio hujus narrat: ea *Alipio partim Carthagine, partim Romæ evenerunt*.
- b *Iam assederat*) id est, *assessore*, sive *consiliarium* egerat. Est in jure titulus *de officio assessorum*, ex l. 1. ff. t. quo apparet illos fuisse *consiliarios judicum*, ^{22.} eorumque, qui *provinciis præerant*. *Constat autem officium assessoris*, ut ibi habetur, *in cognitionibus, postulationibus, libellis, edictis, decretis, epistolis*. l. 1. omne officium.
- c *Comiti largitionum Italicarum*) quem paulo infra, *judicem appellat*. Erat autem *Comes largitionum*, teste *Cassiodoro gubernator privata Substantie principis*, sive *qui thesauris sacris*, id est, *Imperatoris & Augustalibus pecuniis præerat: vel qui liberalitatis & donorum curam gerebat*. *Dictus etiam est Comes sacrarum largitionum, hic vero Italicarum, quia per Italiam hoc munus exercebat*. lib. 6, in formulis.

V S V S.

1. Egregium justitiæ exemplum munerumque contemptum ostendit *Alipius*, quem utinam imitarentur omnes *consiliarii*, nec tam *loculis suis*, quam *saluti suæ*, & *alienæ miseræ* consulere! & potius *principi injusta facienti* vel *permittenti*, renuntiarent *obsequium*, quam *Deo!*
2. *Politica vafruties comes* illè *usus est*; *invidiam enim sententiæ contra Senatorem prolatæ*, in *Alipium transtulit*, *causans eum à se discessurum si aliter pronantiaffet*. Sic non raro *Magistratus* qui *homines magis quam Deum reverentur*, *severiores leges & bono publico necessarias*, *viris religiosis ac piis adscribunt*, *maluntque hominum invidiam*, quam *Dei indignationem declinare*.

3. Alte-

3. Alterum integerrimi animi specimen edidit Alipius, quod nollet *pratorianis pretiis amplius codices sibi conficiendos curare*, quia nempe metuebat ea pretia ex iniquis forte sententiis collecta, aut suspicioni vel cupiditati occasionem præbitura, ne plura æquo vel appeteret, vel acciperet librorum parandorum obtentu. Expendant hoc exemplum, qui pecuniæ plus student, quam justitiæ.
4. Videtur Deus respexisse S. Augustinum, eoque socios ob desiderium Veritatis, & Sapientiæ. Quia enim tam ardentem esuriebant & sitiebant justitiam, ideo saturati tandem fuerunt dulcedine rerum cælestium, post amaritudinem, quæ sequebatur actus illorum seculares.

C A P. XI.

Recenset suum hucusque in studio Sapientiæ progressum, à quo vana spe, & concupiscentia carnis, maxime retardabatur.

I. **E**T ego maxime mirabar, fatagens & recolens, quam longum tempus esset ab undevicesimo anno ætatis meæ, quo fervere cœperam studio sapientiæ: disponens ea inventa, relinquere omnes vanarum cupiditarum spes inanes & insanias mendaces. Et ecce jam a tricenariam ætatem gerebam, in eodem luto hæsitans! aviditate fruendi præsentibus, fugientibus & dissipantibus me, dum dico: Cras inveniam; ecce manifestum apparebit, & tenebo; &, ecce Faustus veniet, & exponet omnia. O magni viri Academici, nihil ad agendam vitam certi comprehendi potest! Imo quæramus diligentius, & non desperemus. Ecce jam non sunt absurda in libris ecclesiasticis, quæ absurda videbantur, & possunt aliter atque honeste

honeste

honeste intelligi. Figam pedes in eo gradu, in quo puer à parentibus positus eram, donec inveniatur perspicua veritas.

2. Sed ubi quæretur? quando quæretur? Non vacat Ambrosio; non vacat legere. Vbi ipsos codices quærimus? Vnde aut quando comparamus, à quibus sumimus? Deputentur tempora; distribuantur horæ pro salute animæ. *b* Magna spes oborta est. Non docet catholica fides, quod putabamus, & vani accusabamus. Ne fas habent docti ejus, credere Deum figura humani corporis terminatum; & dubitamus pulsare, quò aperiantur cætera? Antemeridianas horas discipuli occupant; cæteris quid facimus? Cur non id agimus? Sed quando salutamus amicos majores, quorum suffragiis opus habemus? *c* Quando præparamus, quod emanant scholastici? Quando reparamus nos ipsos, animum relaxando ab intentione curarum? Pereant omnia, & dimittamus hæc vana & inania; conferamus nos ad solam inquisitionem veritatis. Vita hæc misera est, mors incerta. Si subito obrepat: quomodo hinc exibimus? Et ubi nobis discenda sunt, quæ hic negleximus? an non potius hujus negligentia supplicia luenda sunt? Quid si mors ipsa omnem curam cum sensu amputabit, & finietur? Ergo & hoc quærendum. Sed absit, ut ita sit. Non vacat, non est inane, quod tam eminens culmen autoritatis Christianæ fidei, toto orbe diffunditur. Nunquam tanta & talia, pro nobis divinitus agerentur, si morte corporis etiam vita animæ consumeretur. Quid cunctamur igitur relicta spe seculi, conferre nos totos ad
quæ-

quærendum Deum, & vitam beatam?

3. Sed expecta, jucunda sunt etiam ista, habent non parvam dulcedinem suam. Non facile ab eis præcidenda est intentio, quia turpe est ad ea rursus redire. Ecce jam quantum est, ut impetretur aliquis honor! & quid amplius in his desiderandum? Suppetit amicorum majorum copia, ut nihil aliud, & multum festinemus; vel præsidatus dari potest; & ducenda uxor cum aliqua pecunia, ne sumptum nostrum gravet; & ille erit modus cupiditatis. Multi magni viri & imitatione dignissimi, sapientiæ studio cum conjugibus dediti fuerunt.

4. Cum hæc dicebam, & alternabant hi venti, & impellebant huc atque illuc cor meum; transibant tempora, & tardabam converti ad Dominum Deum; & differabam de die in diem vivere in te, & non differabam quotidie in memetipso mori. Amans beatam vitam, timebam illam in sede sua, & ab ea fugiens, quærebam eam. Putabam enim me miserum fore nimis, si feminæ privarer amplexibus: & medicinam misericordiæ tuæ, ad eandem infirmitatem sanandam, non cogitabam, quia expertus non eram. Et propriarum virium credebam esse continentiam, quarum mihi non eram conscius: cum tam stultus essem, ut nescirem, sicut scriptum est:

Sap. 1, 21. *Neminem esse posse continentem, nisi tu dederis. Vtique dares, si gemitu interno pulsarem aures tuas, & fide solida in te jactarem curam meam.*

NOTÆ.

- a *Tricenariam ætatem gerebam*) apparet eum hoc libro complecti acta ætatis suæ anno trigesimo, uti libro priore annum undetricesimum descriperat.
- b *Magna spes suborta est*) reperiendæ scilicet veritatis, cui jam in secundo gradu, agnoscens veteres scripturas, proximior erat, ac inde conjecturam non vanam faciebat, se cætera quoque ad salutem necessaria, in Ecclesia Catholica reperiturum, quæ ipsi Manichæorum fallacias contra veteres Scripturas detexerat.
- c *Quando præparamus, quod emant Scholastici*) lectiones nempe Rhetoricas, quas Augustinus vendebat discipulis: quia non dabat gratis, quod gratis acceperat, sed pro salario docebat eos, quibus placeret emere eloquentiam.

V S V S.

1. S. D. argumentum validum visum fuit pro immortalitate animæ, *eminens culmen Christianæ fidei toto orbe diffusa.* Et sane demonstrant animo non obstinato, tot ac tanta, quæ in Ecclesia Catholica, & pro illa gesta sunt ac geruntur, eam à Dei providentia gubernari.
2. Augustino continentia intolerabilis erat, quia propriis eam viribus nancisci conabatur, mox facilem experturus, si à Deo petiisset; sic multa sæpe nostris viribus impossibilia apparent, quæ oratione & fiducia in Deum facilia redduntur.

CAP.

CAP. XII.

Calibem vitam sibi visam intolerabilem, Alipium vero autoritate sua motum, in desiderium conjugii venisse.

1. **P**rohibebat me sane Alipius ab uxore ducenda, causans nullo modo nos posse securo ocio, simul in amore sapientiæ vivere, sicut jam diu desideraveramus, si id fecissem. Erat enim ipse in ea re etiam nunc castissimus, ita ut mirum esset: quia vel experientiam concubitus cœperat in ingressu adolescentiæ suæ, sed non hæserat, magisque doluerat, & spreverat; & deinde jam continentissime vivebat. Ego autem resistebam illi exemplis eorum, qui conjugati coluissent sapientiam, & promeruissent Deum, & habuissent fideliter, ac dilexissent amicos. A quorum ego quidem granditate animi, longe aberam: & delectatus morbo carnis, & mortifera suavitate trahebam catenam meam, solvi timens: & quasi concusso vulnere, repellens verba bene suadentis, tanquam manum solventis.

2. Insuper etiam per me, ipse quoque Alipio loquebatur serpens: & innectebat atque spargebat per linguam meam, dulces laqueos in via ejus, quibus illi honesti & expediti pedes implicarentur. Cum enim me ille miraretur, quem non parvipenderet, ita hære visco illius voluptatis, ut me affirmarem, quotiescunque inde inter nos quaereremus, coelibem vitam nullo modo posse degere: atque ita me defenderem, cum il-

lum

lum mirantem viderem, ut dicerem multum interesse inter illud, quod ipse raptim & furtim expertus esset, quod pene jam nec meminisset quidem, atque ideo nulla molestia facile contemneret, & delectationes consuetudinis meæ: ad quas si accessisset honestum nomen matrimonii, non eum mirari oportere, cur ego illam vitam nequirem spernere. Cœperat & ipse desiderare conjugium, nequaquam victus libidine talis voluptatis, sed curiositatis. Dicebat enim scire se cupere, quidnam esset illud, sine quo vita mea, quæ illi sic placebat, non mihi vita, sed pœna videretur.

3. Stupebat enim liber ab illo vinculo animus servitutem meam, & stupendo ibat in experiendi cupidinem, venturus in ipsam experientiam: atque inde fortasse lapsurus in eam, quam stupebat servitutem, quoniam sponsonem volebat facere cum morte; & *qui amat periculum, incidet in illud.* Neutrum Ecclef. 3. 27. enim nostrum, si quod est conjugale decus, in officio regendi matrimonii, & suscipiendorum liberorum ducebat, nisi tenuiter. Magna autem ex parte, atque vehementer consuetudo satiandæ insatiabilis concupiscentiæ, me captum excruciat, illum autem admiratio capiendum trahebat. Sic eramus, donec tu altissime a non deserens humum nostram, miseratus miseros, subvenires miris & occultis modis.

N O T Æ.

a *Non deserens humum nostram*) corpus de limo & humo sive terra factum, quod nisi divinæ gratiæ rore identidem aspergatur, exarescit, & exardescit in pravas libidines.

V S V S.

V S V S.

Rursus argumentum se offert detestandi periculosam amicitiam, quæ castum Alipium prope præcipitasset in compedes uxorias. Tanto periculosior est amicus improbus, quanto majoris est autoritatis & opinionis, ut apparet in Alipio.

C A P. XIII.

Matrem sibi uxorem sollicitè procurasse. nulum tamen de matrimonio futuro, à Deo visum ei obtigisse.

1. **E**T instabatur impigre, ut ducerem uxorem. Iam petebam, jam promittebatur, maxime matre dante operam, quo me jam conjugatum baptismus salutaris ablueret: quo me in dies gaudebat aptari, & vota sua ac promissa tua, in mea fide compleri animadvertibat. Cum sane & rogatu meo, & desiderio suo, forti clamore cordis abs te deprecaretur quotidie, ut ei per visum ostenderes aliquid de futuro matrimonio meo, nunquam voluisti.

2. Et videbat quædam vana & phantastica, quo cogebat impetus de hac re fatagentis humani spiritus: & narrabat mihi, non cum fiducia qua solebat, cum tu demonstrabas ei; sed contemnens ea. Dicebat enim discernere se nescio quo sapore, quem verbis explicare non poterat, quid interesset inter revelantem te, & animam suam somniantem. Instabatur tamen, & puella petebatur, cujus ætas ferme biennio minor, quam nubilis erat. Et quia ea placebat, expectabatur.

V S V S.

V S V S.

1. *Dissipat Dominus non solum consilia principum, Pl. 32, 16, & cogitationes populorum, verum & parentum ac propinquorum. Consilium autem illius manet in aeternum, quo Electis suis certa media ad salutem præordinavit. Qua in re S. Monica quoque, etsi animo bono, erravit: filium conjugio destinans, quem Deus sublimiori statui præparabat.*
2. *Inter alia signa, quibus veræ revelationes à falsis discernuntur, præcipuum est, interna inspiratio, qua certior fit anima, utrum ex Deo sit aliquid, an ex Diabolo. Et hic est ille sapor, quem S. Monica explicare non poterat, ut observat Gerson, qui plura indicia affert, & alibi revelationes ad similitudinem monetæ aureæ quinque indiciis dijudicandas censet. I. Pondere, II. Flexibilitate, III. Durabilitate, IV. Configuratione, V. Colore. Ponderus revelationi dat humilitas, discretio flexibilitatem, patientia durabilitatem, veritas configurationem, caritas colorem, qui visioni Monicæ de matrimonio filii sane defuit, nam humanum & carnalem Spiritum sapiebat.*

De probat.
spirit. De
disting.
ver. à fals.
vision.

CAP. XIV.

Statuisse se cum quibusdam amicis in communi vivere, verum id consilium conjugalis vitæ causa, dissipatum.

1. **E**T multi amici agitaveramus animo, & colloquentes ac detestantes turbulentas humanæ vitæ molestias, pene jam firmaveramus remoti à turbis ociose vivere: id otium sic moliti, ut si quid habere possemus, conferremus in medium, unamque rem familiarem conflaremus ex omnibus; ut per amicitiae sinceritatem, non esset aliud hujus, & aliud illius; sed quod ex cunctis

ctis fieret unum, & universum singulorum esset, & omnia omnium: cum videremur nobis esse posse decem ferme homines in eadem societate, essentque inter nos prædites, a Romanianus maxime communiceps noster, quem tunc graves æstus negotiorum suorum ad comitatum attraxerant, ab ineunte ætate mihi familiarissimus. Qui maxime instabat huic rei, & magnam in suadendo habebat auctoritatem, quod ampla res ejus multum cæteris anteibat.

2. Et placuerat nobis, ut bini annui, tanquam magistratus, omnia necessaria curarent, cæteris quietis. Sed posteaquam cœpit cogitari, utrum hoc mulierculæ sinerent, quas & alii nostrum jam habebant, & nos habere volebamus: totum illud placitum, quod bene formabamus, dissiluit in manibus, atque confractum, & abjectum est. Inde ad suspiria, & gemitus, & gressus ad sequendas latas & tritas vias seculi, quoniam multæ cogitationes erant in corde nostro,

Psal. 32. 11. *consilium autem tuum manet in æternum.* Ex quo consilio deridebas nostra, & tua præparabas: nobis daturus escam in opportunitate, & aperturus manum tuam, atque impleturus animas nostras benedictione.

Psal. 144. 16.

N O T Æ.

a Romanianus communiceps noster) ad quem scripsit libros tres *Contra Academicos*, item lib. *de vera religione*. Ejus egregias dotes commemorat initio libr. I, & 2. *contra Academicos*, ubi ad veram Sapientiam sectandam eum ardentem cohortatur, & studiorum suorum Mecænatem prædicat. Tu me adolescentulum, ait, pauperem, ad peregrina studia pergentem, & domo, & sumptu, & quod plus est, animo excepisti, &c.

l. 2. c. 2.

V S V S.

V S V S.

Multum conducit ad veræ Sapientiæ studium rei familiaris & uxoriæ abdicatio. Expertus est hoc S. D. cum suis, cum quibus in vitam communem conspirasset, nisi Feminae intercessissent. Vere dixit S. Paulus, *qui autem cum uxore est, sollicitus est, quæ sunt mundi, quomodo placeat uxori (quomodo procuret rem familiarem) & divisus est.* 1. Cor. 3.
32.

C A P. XV.

Loco concubinae discedentis, ex qua filium suscepit, aliam urgente libidine se procurasse.

I. **I**nterea peccata mea multiplicabantur: & avulsa à latere meo, tanquam impedimento conjugii, cum qua cubare solitus eram, cor ubi adhærebat, concisum & vulneratum mihi erat, & trahebat sanguinem. Et illa in Africam redierat, vovens tibi alium se virum nescituram, relicto apud me a naturali ex illa filio meo. At ego infelix, nec feminae imitator, dilationis impatientis, tanquam post biennium accepturus eam, quam petebam; quia non amator conjugii, sed libidinis servus eram, procuravi aliam, non utique conjugem: qua tanquam sustentaretur & perduceretur, vel integer vel auctior morbus animæ meæ, satellitio perdurantis consuetudinis in regnum uxorium. Nec sanabatur vulnus illud meum, quod prioris præcisione factum fuerat; sed post fervorem doloremque acerrimum putrescebat, & quasi frigidius, sed desperatius dolebat.

K

N O.

N O T Æ.

1.9.6. a *Naturali ex illa filio meo*) cui Adeodatus nomen erat: de quo infra.

V S V S.

Pfal. 75.
12.

1. Concubina Augustini vovit Deo, se alium virum nescituram, unde colligere potes, viguisse in antiqua Ecclesia consuetudinem vovendi continentiam & castitatem, ut pluribus explicat S. D. in illud Davidis, *Vovete & reddite, Domino Deo vestro omnes &c.*

Alius, inquit, vovet Deo castitatem conjugalem, ut prater uxorem non noverit aliam. Alii etiam vovent, etsi experti tale conjugium, ultra nihil tale pati, nihil tale concupiscere, aut sustinere; & ipsi voverunt aliquid majus quam illi. Alii virginitatem ipsam ab ineunte aetate vovent, ut nihil tale experiantur, quale illi experti sunt, & reliquerunt; & isti voverunt plurimum. Alii vovent domum suam esse hospitalem omnibus sanctis advenientibus; magnum votum vovent. Alii relinquere omnia sua distribuendo pauperibus, & ire in communem vitam, in Societatem Sanctorum; magnum votum vovit, &c. Ita S. D. illustri veteris Ecclesie testimonio refellit Sectariorum audaciam, qui vota damnarunt, quia violarunt: plerique ex monasteriorum Apostatis prognati.

2. Mira Dei longanimitas, in electorum conversione expectanda. Discessit concubina prior ab Augustino, nec tamen ille discessit ab animo peccandi: alteram quæsit consuetudine libidinis urgente, nec prioris pœnitentiam imitatus est. Sed non omnibus hanc Deus exhibet patientiam, in Augustino misericors, in aliis severus, nemini injurius.

C A P. XVI.

Solo metu mortis & judicii, se aliquatenus coercitum in voluptatibus carnalibus: alioqui Epicuro palmam daturum & voluptati, quæ extra Deum vera non est.

1. **T**ibi laus, tibi gloria, fons misericordiarum. Ego fiebam miserior, & tu pro-

propinquior. Aderat jam jamque dextera tua, creptura me de cœno, & ablutura, & ignorabam. Nec me revocabat à profundiore voluptatum carnalium gurgite, nisi metus mortis & futuri judicii tui, qui per varias quidem opiniones, nunquam tamen recessit de pectore meo. Et disputabam cum amicis meis Alipio & Nebridio, de finibus bonorum & malorum, & Epicurum accepturum fuisse palmam in animo meo, nisi ego credidissem post mortem restare animam vitam, & tractus meritorum, quod Epicurus credere noluit.

2. Et quærebam, si essemus immortales, & in perpetua corporis voluptate, sine ullo amissionis terrore viveremus, cur non essemus beati, aut quid aliud quæreremus? Nesciens idipsum ad magnam miseriam pertinere, quod ita demersus & cæcus, cogitare non possem lumen honestatis, & gratis amplectendæ pulchritudinis, quam non videt oculus carnis, & videtur ex intimo. Nec considerabam miser, ex qua vena mihi manaret, quod ista ipsa, foeda tamen, cum amicis dulciter conferebam: nec esse sine amicis poteram beatus, etiam secundum sententiam, quam tunc habebam in quantalibet affluentia carnalium voluptatum. Quos utique amicos gratis diligebam, vicissimque ab eis me diligere gratis sentiebam.

3. O tortuosas vias! Væ animæ audaci, quæ speravit, si à te recessisset, se aliquid melius habituram. Versa & reversa, in tergum, & in latera, & in ventrem, & dura sunt omnia. Et tu solus requies. Et ecce ades; & liberas à miserabilibus erroribus, & consti-

tuis nos in via, & consolaris, & dicis: Currite, ego feram, & ego perducam, & ibi ego feram.

N O T Æ.

V. tract. a
de Epicu-
reis &
Stoicisto.
6.

Epicurum) Est hic Philosophus passim infamis, ob suam de beatitudine sententiam, quam, ut communis opinio fert, in voluptate carnis constituit, ut sæpe alibi asserit S. D. quamvis non nemo censeat illum intellexisse voluptatem animi omni dolore vacantis. Sed damnatur communi omnium sensu, ita ut & Poeta quoque appellet, *Epicuri de grege porcum*, voluptatis Sectatorem.

V S V S.

- Ecclesi. 7. I.
46.
- hæresi 46.
ad Quod-
vult.
- V. Less.
l. 1. de
fum. bono
4. 4.
1. *Memorare novissima tua; & in aeternum non peccabis, aut certe minus peccabis, si memoria sit minus seria, qualis fuit in Augustino Manichæo. Credidisse vero Manichæos supplicia improborum post mortem testis est S. D. asserens illos docere substantiam mali finito isto seculo, post conflagrationem mundi in globo quodam, tanquam carcere sempiterno esse victuram. Cui globo affirmabant accessurum semper & adhasurum, quasi coopertorium atque tectorium ex animabus, natura quidem bonis, sed tamen, quæ non potuerant, à contagione mali purgari.*
2. Recte deplorat stultitiam suam, quod putaverit beatitudinem in voluptate carnis posse consistere, cum ea ipsa sine amicorum solatiis ei jucunda non esset, major ergo delectatio est amicitiae, quam libidinis. Certe belluini animi est, lutum pro beatitudine amplecti.
3. Hæc est conclusio, quam omnes carnis voluptates pervagatus fecit Augustinus, *Versa & reversa in tergum & in latera, & in ventrem, & dura sunt omnia, & tu (Domine) solus requies, beatus qui hoc agnoscit, nec alibi quiescit.*